

מראי מקומות- הוריות ח'

אשה וגבי חטאת לא מופנה, ואילו ההוא דיבום מופנה. והביא בשם ר"ת דאפי' אם הא דאחות אשה מופנה, כיון דהיא דחטאת לא מופנה, שבקינן ל' למופנה מצד א' ודרשי' ממופנה מב' צדדים.

(ה) **מה עבודת כוכבים שחייבין על זדונו כרת** (וכו'- הק' תוס' ביבמות (ט. ד"ה מה), אימא מה עבודת כוכבים שחייבין על זדונו סקילה, ומחכ"ת ללמוד אף לכל חייבי כריתות. ותי' דמה דלא כתי' בהדיא בההיא קרא, לא למדין ממנה, והתם לא כתי' אלא כרת, ולא כתי' סקילה.

(ו) **לייתי פר, צבור בשאר מצוות הוא דמייתו-** הק' הריטב"א ביבמות (ט.), הא אנן לא אמרי' אלא שיהיו חלוקים מקרבן ע"ז דיחידים. ותי' דמ"מ זיל בתר טעמא, וכיון דאתה בא לחלקו בקרבנם כמו בענשם כשהם מזידים, כשם שבענשם שהם בסייף, וממונם אבד, חלוקים מכל שאר מיני מיתות, כך הדין חולק שיהיו חלוקים בקרבנם מכל חייבי חטאות. ואין לומר שביאו שאר מינים (שלא הובאו לקרבנות על ע"ז בכלל), שאין לנו אלא מיני בהמות שבירר הכתוב לכפרה על עון כזה, ואפי' עגל וכבש כשאר חיות חשוב לענין זה.

(ז) **לייתי פר, וכו'- הק' תוס' ביבמות (ט. ד"ה מאי), למה לא הק' הגמ' דלייתו כבש או איל, ואפי' איכא שום מתכפר דמייתי, מ"מ הו"ל לאקשוויי, והניח בקו'. וע' בריטב"א שם שכ' דליכא למימר דלייתו שאר מינים, שאין לנו בזה אלא מיני בהמות שבירר הכתוב לכפרה על עון זה, וא"כ אפי' עגל וכבש כשאר חיות חשוב לענין זה (אולם בתוס' הרא"ש כאן משמע דה"ה דהוי מצי להק' מבהמות אחרים).**

(ח) **איזו היא מצוה שהיא בדיבורו של הקב"ה וצוה ע"י משה, הוי אומר זו עבודת כוכבים- פרש"י, דאנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום, והיינו ששמעו מדבורו של הקב"ה,**

(א) **ושוין שאין מביא אשם תלוי- דהיינו, דרבי ורבנן מודים שאין משיח מביא אשם תלוי על חטא ע"ז. והק' הקרן אורה, מה שייך אשם תלוי באיסור ע"ז, הרי האיסור אזיל אחר כוונת לבו. ואם השתחוה לצורה ולא נודע לו אם ע"ז הוא או לא, תקשה ממ"נ, אם השתחוה לשם ע"ז, הרי קבלו לאלוה, וחייב חטאת, ואם לא השתחוה לשם ע"ז, הרי ודאי פטור, ומה שייך ספק בזה. ותי' דמיירי כגון שהי' לפניו פעור ומרקוליס, וזרק אבן לא' מהן, ולא נודע לו אם למרקוליס וחייב, או לפעור ופטור, דהוי עבודה שלא כדרכה.**

(ב) **אין ב"ד חייבין עד שיוורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת- פרש"י, ואם הורו בדבר שחייבין אשם ודאי, פטורין, דהא כתי' באשם ודאי "נפש" וכו'. וכ' היד דוד שאין כוונת רש"י לומר דזהו עיקר כוונת התנא, להודיע לנו שאין הב"ד חייבין אשם, דעיקר כוונת המשנה לומר דפטורים מפר, דלא נימא דבכל מצוות חייבין בפר. וכן מוכח מהא דהגמ' הק' מנה"מ, ולא הביא רק לימוד רק על הא דפטורין מפר, אבל על אשם לא קאי הלימוד. ועוד, הא קתני במתני' וכן המשיח, וודאי המשיח חייב אשם. אלא כוונת רש"י רק שלא נפרש דכיון דקתני וכן המשיח, יש מקום לומר דשויים הם לענין קרבנותיהן, ולזה אמר רש"י שלא תאמר כן, דהא פטורים הם מאשם.**

(ג) **בע"ז מנלן וכו' וילמד תחתון מן העליון- הק' תוס' ביבמות (ט.), ל"ל לימוד זה, תיפוק לי דכתי' התם כרת בהדיא, כדרשי רבנן בסמוך. ותי' דלרבי, ההוא כרת במברך את השם איירי, דהא כתי' את ד' הוא מגדף ונכרתה, ואמרי' בעלמא דס"ל לרבי דמגדף היינו ברכת השם.**

(ד) **אלא לרבנן דמפקי לה לעליה לעריות וצרות, דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת מנא להו- הק' תוס' ביבמות (ט. ד"ה ורבנן), הרי כולה מילתא יכולים ללמוד מעליה, דג"ש ניתנה לדרוש לכל מילי. ותי' דעליה דכתי' גב אחות**

(א) מש"כ ד"והלאה" היינו מכאן ואילך, מהכ"ת דקאי אהא דמצוה שנאמרה תחלה, היכא כתיבא או רמיזא כלל בתחלה בהאי קרא. (ב) מה שפרש"י דתחלה היינו תחלת עשרת הדברות, א"כ מאי הק' הגמ' כלל מהמצוות שנצטוו במרה, הרי לא אמר אלא דזהו תחלת עשרת הדברות, לא תחלת כל המצוות שנאמרו לישראל. (ג) לפי דרכו של רש"י, הו"ל להק' מהא דהחדש הזה לכם ראש חדשים. (ד) מהכ"ת שלא נאמר ע"ז לישראל במרה תחלה, הרי הז' מצוות בני נח נאמרו במרה, ואולי הי' ע"ז תחלה. **לכן** כ' לפרש באו"א, דר' ישמעאל פי' קרא זו דוהלאה לדורותיכם דקאי על המצוות שנאמרו תחלה לאדם הראשון, והיינו דקאמר איזו היא מצוה שהיא נאמרה תחלה, כלומר לאדם הראשון. וסבר ר' ישמעאל דמצוה ראשונה שנאמרה לאדם הראשון הי' ע"ז, כי "ויצו" היינו ע"ז, וזהו אשר צוה ד', דהיינו מתחלה, איסור ע"ז, והלאה לדורותיכם, דהיינו מה שנצטוו האבות אח"ז, וכמבואר בספרי. וע"ז הק' הגמ' מהעשר מצוות שנצטוו במרה, וחד מהם הי' ע"ז, אלמא שלא נצטוו אדם בעדו ובעד ישראל כמו שנצטוו האבות במצותיהן, דאם הי' נצטוה בעד כלל ישראל, לא הי' צריך לחזור ולצוות עליה במרה, אע"כ שלא נצטוה גם בעד ישראל. וא"כ, לא שייך לומר שוב והלאה לדורותיכם, כיון שלא הי' איסור זה שייך לכלל ישראל.

(א) **אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש... אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמרה... הרמב"ן בשבועות (יז):** דמשמע מלשון הגמ' דשייך העשה והל"ת כל חד בפנ"ע. אבל כ' דאי אפשר לומר כן, דאין שייך לומר דחייב על העשה בפנ"ע, שהרי כתוב אשר לא תעשינה, דהחיוב חטאת הוא רק בשביל מה שהוא עושה ועובר הלאו בקום ועשה, אבל על מה שביטל עשה אינו מביא קרבן. ולכן פי' דה"ק, אין חייבין על עשה שבמקדש, ואע"פ שנצטרף עמו לא תעשה, דהיינו דגם היכא דעובר העשה דוישלחו מן המחנה, עובר ג"כ הלאו דולא יטמאו את מחניהם. וגם בנדה, חייב היכא דעובר העשה, אבל לא משום העשה גרידא,

וצוה ע"י משה בכמה פרשיות שבתורה, כגון לא תשתחוה לאל אחר, וכו'. אולם ע' בהתורה והמצוה (להמלבי"ם, פ' שלח, אות ל"ג), שפי' באו"א, שיש חילוק בין "דיבור" ו"ציווי", שהמצוה מכריח המצווה לשמוע פקודתו, והמדבר הוא בלא הכרח, המלך מצוה, והמוכיח מדבר, הציווי אין שייך אלא היכא שכבר נקבע בלב המצווה לקבל הציווי, מפני המורא או הכבוד או התועלת, ולא תתחיל הציווי טרם יצויר בלבו ההכרח ע"י הדבור וההוכחה וראיות השכל. והנה, ב' דברות הראשונות, אנכי ולא יהי' לך, היו בבחינת דבור ולא בבחינת ציווי, כי בהם באר להם ההכרח שבעבורו יתקשרו לקיים מצותיו, שזה שע"י שברר להם שיש מצוי ראשון ממציא כל נמצא, משגיח וגומל, וכו'. וכל זה נקרא דבור, כמש"כ וידבר אלקים את כל הדברים האלה, ואז התחיל לצוות, וזהו הביאור במה שהוא בדבורו של הקב"ה וצוה משה, דאיסור ע"ז הי' ע"י דיבור של הקב"ה, דהיינו אנכי ולא יהי' לך, ושוב הי' ציווי ע"י משה, כיון דעכשיו ידעו והכירו שיש מצוה שצריכים לשמוע פקודתו.

(ט) **אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום - הבאר שבע** דמשמע דהמדבר בב' דברות אלו הי' ד' בכבודו ובעצמו, והשאר שמעו מפי משה. אבל ק', הא כתי' (דברים י', ד') עשרת הדברים אשר דבר ד' אליכם מתוך האש. וכ' דהפירוש היותר נכון בזה הוא מש"כ ר' אליעזר אשכנזי במעשי ד' (חלק ב', מעשי תורה פ"ו), דבאמת שמעו כל עשרת הדברות מד' יתברך, אלא בשניהם הי' מדבר עמהם לנוכח, פה אל פה, וכאשר אמרו למשה דבר אתה עמנו ונשמעה, שמעו הם כולם מאת הקב"ה, אלא השמונה האחרונות לא הי' מדבר עמהם לנוכח, אלא הקב"ה הי' מדבר עם משה, ולא הי' מבוכה כ"כ מחמת היראה, לפי שלא הי' מדבר עמהם לנוכח.

(י) **למן היום אשר צוה ד' והלאה לדורותיכם - פרש"י** למן היום אשר צוה ד' והלאה, שאר מצוות והלאה, כלומר, מכאן ואילך לדורותיכם. איזה היא מצוה שנאמרה תחלה, הוי אומר זה ע"ז שנאמרה בתחלת עשרת הדברות. והק' **הבאר שבע** כמה קו' על רש"י,

מצות עשה ולא תעשה שבנדה ממה שמפרש איזו היא מצות עשה ולא תעשה שבמקדש.

(טז) **איזו היא מצות עשה שבנדה, פרוש מן הנדה-**

פרש"י, כלומר, בסמוך לוסתה, כדי שלא תהא רואה בשעת תשמיש [וודאי אין כוונת רש"י לומר דהיכא שעובר העשה בלבד, ולא פירסה נדה, דזה ודאי פטור מפר העלם דבר של צבור ואשם תלוי, אלא מיירי שלא פירש ממנה סמוך לוסתה, ופירסה נדה, וכיון שעבר על העשה, אי"ז חשיב אונס אלא שוגג, ובוה שייך הקרבנות של פר העלם דבר של צבור ואשם תלוי]. **אולם ע' בתוס' הרא"ש שפי' באו"א**, דהיינו שהי' משמש עם טהורה, ופירסה נדה תחתיו, שלא יפרוש באבר חי, שיציאתו הנאה כביאתו וחייב כרת, אלא ימתין עד שימות האבר ויפרוש. וכבר תמה התוס' הרא"ש על רש"י הא מבואר בסוגיא דשבועות (יח:): פי' האי עשה שבנדה דמיירי שפירש באבר חי. וכן הק' היד דוד (ועוד) על רש"י, וכ' דשי' רש"י הוא ע"פ הירושלמי. וע"ע במרומי שדה באריכות ביישוב דעת רש"י.

(יז) **ומה צבור בחטאת קבועה, אף אשם תלוי נמי- הק' המהרש"א**, ל"ל למילף אשם תלוי מצבור, הא איכא למילף מיחיד גופי' כדיליף מיני' צבור. ועוד, היכי מצי למילף אשם תלוי מצבור בג"ש, כיון דצבור גופי' אינו אלא מג"ש מיחיד, ודבר הלמד בג"ש אינו חוזר ולמד בג"ש, והניח בקו'.

(יח) **זו היא שיבה זו היא ביאה- הק' הבאר שבע**, למה לא תי' כאן כמו שתי' בדוכתי אחרני, דהני מילי היכא דליכא דדמי לי' טפי, אבל היכא דאיכא דדמי לי' טפי, מהתם ילפי'. ותי' דאה"נ, אלא סמך על קו' הגמ' ועוד, נילף מן ואשם וכו'.

(ט) **ר"ע אומר הנשיא חייב בכולן חוץ משמיעת הקול, שהמלך לא דן ולא דנין אותו, וכו'- כ' הרמב"ם** (שגגות י', ז') דהמלך וכ"ג מביאין קרבנן על שבועת העדות, וכו'. ותמה עליו הראב"ד, הא אין המלך חייב בשמיעת קול. וע' בכסף משנה שם שכ' דס"ל להרמב"ם דדעת ר"ע דעת יחידאה היא ולא קיי"ל כוותי', ובאמת מה דאמרי' דמלך אינו מעיד, זהו רק מלכי ישראל, אבל מלכי בית דוד כתי' בהו דינו לבקר משפט. וע' בתוס' יו"ט (כאן משנה ה') שכ' דבאמת אף מלכי בית דוד

אלא משום דג"כ עובר הלא תעשה עמה, דהיינו ולנדה לא תקרב. **אולם ע' בתוס' שם** דמשמע מדבריו דבאמת חייב קרבן על העשה, דכאן העשה הוא שלא לפרוש בהנאה מרובה (ע' במהרש"א שם בביאור לשון זה בתוס'), וכיון שהעשה הוא מזהירו שלא לעשות דבר, ממילא גם על זה יכול להתחייב בקרבן.

(יב) **ואין מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש- כ' היד דוד** דכיון דאשם תלוי בעי איקבע איסורא או אתחזק איסורא, א"כ צ"ל דמיירי כגון דאיכא שרץ וצפרדע, ונגע בא' מהן, ונכנס למקדש ואכל קודש. אלא שהק', במאי מיירי, אי ברה"י, הא ספק טומאה ברה"י ודאי טמא, ואי ברה"ר, ספק טומאה ברה"ר טהור. והביא מש"כ תוס' בפסחים (טו:): דאם נגע טמא בא' מב' חביות, ולא ידע באיזה מהן נגע, הרי שתיהן תלויות, דהא א"א לטמאות שתיהן, דלא דמיא לסוטה. וכ' דא"כ י"ל דבהכי מיירי, ולזה הוצרך לאשמעין דליכא אשם תלוי אע"פ שהוא ספק. וע"ש מש"כ בדעת הרמב"ם.

(יג) **אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבנדה-** הק' **הבאר שבע**, הא אמרי' בפ"ק דכריתות שאין חייבין קרבן על פסח ומילה לפי שהן מצות עשה, ואין קרבן בא אלא על לאו, וא"כ למה חייב על עשה שבנדה (וע' לעיל מש"כ בשם הרמב"ן ותוס' בשבועות). וכ' דאולי מה שהצריך לאו לקרבן, זהו רק לש' רבי דנפק"ל דין דצריך לאו לחטאת מהא דאחות אשה, וא"כ צריך להיות לאו וכרת כמו אחות אשה. אבל לרבנן דילפי מדהוקשה כל התורה כולה לע"ז, י"ל דלא בעי לאו, כיון דלא כתי' לאו בהאי פרשה אלא כרת.

(יד) **אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבנדה- כ' הבאר שבע** דלהכי נקט נדה, משום דמשכחת עש דומיא דנטמא בעזרה באונס שהוא מוזהר לצאת [ולא ידענא למה לא כ' בפשיטות, דמה שנקט נדה, היינו משום דעשה נדה שייך בה חיוב אשם תלוי, וע"ע]

(טו) **איזו היא מצות עשה שבנדה, וכו'- כ' הבאר שבע** שאינו יודע אמאי מפרש טפי איזו היא

אינם יכולים להעיד אלא בעדות נפשות
דחמירי, אבל בשאר עדות אף מלכי בית דוד
אינם מעידין. ולכן ס"ל לר"ע דכיון דאין
המלך יכול להעיד בכל עדות, לא שייך בהו
שמיעת קול. ומהאי טעמא ס"ל להרמב"ם
דלא כר"ע, דס"ל דאכתי שייך שמיעת קול
גבי היכא דשייך בי' עדות.